

Je Bible utopičtější než politické programy?

Mnohdy když lidé (zejména ti, kteří ji nikdy nečetli) mluví o Bibli, snaží se ji jako celek zařadit mezi díla nějakého jim známého žánru. Nehodlám se vážně zabývat názory, že jde o fantasy nebo historický román. Zaujala mne však myšlenka, že jde o utopii. Možná byla mnohými vyslovena rovněž bez větší znalosti biblického textu, ale není tak snadno vyvrátitelná. Díky rozmanitosti knih a žánrů obsažených v Bibli ji nelze jednoduše označit za utopii jako celek a těžko bychom hledali utopické rysy v knihách jako je Job nebo Kazatel. Ale nemůžeme přesto vidět v některých biblických zaslíbeních utopii? A jde o utopii komplexní?

Když jsem se rozhodla takto o Bibli uvažovat, přemýšlela jsem, s čím ji srovnávat. Dalším typem literatury, který nebývá psán primárně (či přinejmenším oficiálně) jako utopie, ale bývá za ni často označován, jsou politické programy. Tady je ale na místě odlišit dvě věci – utopii a populismus. Pro bližší definování populismu si vypůjčím z knihy *Opuštěná společnost*: „Politici se kvůli zisku veřejné přízně snaží slibovat nespílitelné, vytvářejí různé společenské skupiny, proti kterým se chtějí vymezovat, aby voliči lépe chápali, o co jim jde.“⁽¹⁾

Určité míře populismu se nevyhne žádná politická strana a dokonce ani u stran, jejichž program lze označit za převážně populistický, nelze vždy mluvit o utopičnosti. Jako příklad uvádím návrh SPD na zrušení DPH u piva, který je bezpochyby populistický, ale těžko si ho lze představit jako součást utopického systému. Za v pravém slova smyslu utopický rys není možné považovat ani pouhé vymezování se proti někomu (imigrantům, „Bruselu“, církvím atd.). Protože celé téma utopie v politických programech by bylo spíše na knihu než na esej, vybrala jsem si nakonec jen dva politické směry (či ideologii a politický směr), z nichž jeden je reprezentován zejména historickými dokumenty, zatímco ten druhý je zcela současný.

Jako první jsem si tedy zvolila komunismus, přičemž mi jako hlavní zdroj posloužila esej Karla Maxe a Bedřicha Engelse *Manifest komunistické strany*. Většina eseje není věnována samotné komunistické představě o upořádání státu a světa, ale spíš popisu historického vývoje společnosti a pak také polemice s různými politickými směry, které rovněž usilovaly o pozvednutí životní úrovně dělnické třídy. Poněkud absurdní se mi zdá skutečnost, že autoři neustále obviňují všechny své oponenty z vytváření utopických představ. Např. maloburžoazní socialismu byl „reakční a utopický zároveň.“⁽²⁾ Zastánci tzv. utopického socialismu se zase údajně snaží vtáhnout lid do „nového Jeruzaléma.“⁽³⁾ Nejutopičtější je prý představa, že spravedlivějšího uspořádání světa lze dosáhnout postupným zmenšováním třídních protikladů, oslabením „třídního boje“ a to vše navíc z pouhých ohledů buržoazie, nikoliv tedy násilným svržením panující třídy a okamžitým zavedením jediného spravedlivého řádu, jak by si to představovali sami autoři.

Utopické představy autorů se projevují mimo jiné při opakovaných popisech bodu zvratu. Toto můžeme pozorovat už na závěr úvodní „dějepisné“ části: „Dnes, stejně jako kolem roku 1300, nastupuje nová historická éra.“⁽⁴⁾ Bývá zdůrazňována radikálnost a nezvratnost celospolečenské proměny, která by následovala po vítězství proletariátu. „...prvním krokem v dělnické revoluci je pozvednutí proletariátu na panující třídu, vydobytí demokracie. Proletariát využije svého politického panství k tomu, aby postupně **vyrval buržoazii všechn kapital**, soustředil všechny výrobní nástroje v rukou státu, tj. proletariátu zorganizovaného v panující třídu, a co nejrychleji rozmnožil masu výrobních sil. To se ovšem může stát nejprve jen **despotickými zásahy do vlastnického práva** a do buržoazních výrobních vztahů...“⁽⁵⁾

A tady začínám narážet na něco, co nás bude provázet i u dalších politických programů, na křehkou hranici mezi utopii a dystopií. Zejména pro člověka poučeného dějinami 20. století nemohou výše uvedené řady (především zvýrazněné pojmy) vyznívat příliš utopicky. Na druhou stranu i slavná Utopie Thomase Mora bývá mnohými označována za dystopii. S použitím násilí jako prostředku nastolení „utopické“ společnosti se pak netají ani sami autoři. „(Komunisté – pozn. autora) Prohlašují otevřeně, že jejich cílů lze dosáhnout jen násilným svržením celého dosavadního společenského řádu. Necht' se panující třídy třesou před komunistickou revolucí!“⁽⁶⁾

Ale ani po utvrzení vlády proletariátu by neměl být nastolen systém pro každého idylický. Je asi zbytečné rozepisovat se o zrušení soukromého vlastnictví, jakožto hlavní myšlenky komunismu. Z deseti hlavních bodů, které mají být realizovány v nejpokročilejších komunistických zemích bych vybrala:

- 1) Vyvlastnění pozemkového majetku
- 2) Silně progresivní daň.
- 3) Zrušení dědického práva.
- 4) Konfiskace majetku všech emigrantů a rebelů.
- 8) Stejná pracovní povinnost pro všechny⁽⁷⁾

Pokud by to však v někom stále vzbuzovalo nadšení, zajímalo by mne, jak by se mu líbilo třeba zrušení tzv. „buržoazní“ rodiny.⁽⁸⁾ „Proletář nemá vlastnictví; jeho poměr k ženě a dětem nemá už nic společného s buržoazními rodinnými vztahy; (...) Zákony, morálka, náboženství jsou pro něho jen buržoazní předsudky, za nimiž se opět skrývají jenom buržoazní zájmy.“⁽⁹⁾ A vlastně nejde jen o zrušení rodiny či morálky, vždyť: „Jde ovšem o odstranění buržoazní osobnosti, buržoazní samostatnosti a buržoazní svobody.“⁽¹⁰⁾

Tyto věty stojí ve zvláštním kontrastu ke skutečně utopickým prohlášením jako: „Místo staré buržoazní společnosti s jejími třídami a třídními protiklady nastoupí sdružení, v němž **svobodný rozvoj každého** je podmínkou svobodného rozvoje všech.“⁽¹¹⁾ Neméně utopickou (a zároveň prázdnou) je i formulace toho, co by se dalo nazvat zahraniční politikou. „Tou měrou, jak bude odstraňováno vykořisťování jednoho individua druhým, bude odstraňováno

i vykořisťování jednoho národa druhým. S protikladem tříd uvnitř národa padne i vzájemné nepřátelství mezi národy.^{“12)} Tady se téměř zdá, jakoby se autoři inspirovali biblickým: „Národ proti národu nepozvedne meč, už nikdy se nebudou chystat do boje.“^{“13)}

Jedním z nejvlastnějších rysů utopie je také to, že je autorem pokládána za univerzální dobro, k němuž není alternativy. To platí i pro autory komunistického manifestu. „Teoretické teze komunistů nejsou naprosto založeny na idejích, na zásadách vymyšlených nebo objevených tím nebo oním správcem světa.“^{“14)} Kdyby člověk neznal vztah obou autorů k náboženství, skoro by se mu chtělo dodat, že komunismus je vlastně takovým panovníkem z vůle Boží. Už jen jeden detail: „V buržoazní společnosti panuje tedy minulost nad přítomností, v komunistické společnosti přítomnost nad minulostí.“^{“15)} Vybavují se mi přitom slova z knihy 1984. „Who controls the past, controls the future; who controls the present, controls the past.“^{“16)}

Program současné KSČM se skládá víceméně z klasických levicových tezí, několika populistických příslibů typických pro českou politickou scénu a trochy utopie, kterou sdílí s Komunistickým manifestem. Proto jsem se raději rozhodla zaměřit se na předvolební program KSČ sepsaný k na dlouhou dobu posledním svobodným volbám v roce 1946 (tady je vhodné dodat, že někteří historici je odmítají označovat za zcela svobodné, mimo jiné kvůli vyřazení např. Agrární strany). Ostatně komunistická strana byla tehdy se svými 43% nepoměrně úspěšnější než dnes, kdy v říjnu 2017 získala jen něco přes 7%.

V zásadě žádný slib v tomto programu není příliš konkrétní. Zdá se, že jde spíše o to, aby si zde každý našel něco, co se mu bude líbit, bez ohledu na to, jestli má vláda reálné možnosti toho docílit. Třeba tento citát je typickým příkladem. „My dokazujeme, že dělník a rolník jsou bratři, že mají k sobě nejbliž a potáhnou-li za jeden provaz, bude v republice lépe.“^{“17)} Bude líp, známe. Některé programové body se sice tváří konkrétně, zejména zestátnění velkého kapitálu, či mechanizace, ale ve své podstatě nejsou o nic méně prázdné. „V zestátněném hospodářství budeme pracovat pro to, aby co nejdříve zestátněný průmysl byl rentabilní a přispěl k **celkovému národnímu blahobytu**.“^{“18)}

Absurditě zdánlivě nasazuje korunu zdůrazňování, že je tento program realizovatelný. „Celý tento program výstavby republiky lze uskutečnit. Tak, jako vláda dovedla rázně prosadit velké historické dekrety, uvede ve skutek i tyto spravedlivé požadavky pracujícího lidu.“^{“19)} Přesto jsou tato prohlášení v míře absurdity překonána obranou proti výhradám odpůrců KSČ. „Rozšiřují o nás, že chceme totalitu. (...) Říkají nám dále, že sice dnes jsme pro rozdělení půdy, ale zítra, že zaženeme rolníky do kolchozů. (...) pomluvou, kterou o nás rozšiřují reakcionáři a nepřátelé sociálního pokroku, je, že jsme proti náboženství a církvím.“^{“20)} V kontextu budoucího vývoje jde o těžko uvěřitelnou drzost.

Bohužel i dnešní doba nám ukazuje, jak úspěšné bývá předem onálepkovat protivníka, jako někoho, kdo nechce „makat“ pro lidi a radši jen vede permanentní kampaň. Ani rétorika se příliš nemění: „Nechť strany soutěží ve volbách ne množstvím slibů, pomluvami a rozeštváváním, ale ať soutěží příslušníci jednotlivých stran v práci pro republiku, dělník v továrně, rolník na poli, úředník v úřadě.“^{“21)} Podobných „perel“ je v programu více, ale bohužel zde není prostor pro to odcitovat vše (z toho důvodu vřele doporučuji jeho přečtení).

Nyní se už přesunu do současnosti. Komunismus je směrem nepochybně ideologickým, mezi jehož základními tezemi tak zůstalo trochu (byť pokřiveného) idealismu. Oproti němu tu stojí volební program hnutí ANO 2011, který je lecjaký jen ne ideový či ideologický. A přece to v ničem neubírá na jeho utopičnosti. Na program jako takový také dojde, ale ještě předtím bych chtěla rozebrat knihu *O čem sním, když náhodou spím*, jejímž oficiálním autorem je (neoficiální) majitel hnutí ANO Andrej Babiš a skutečným autorem pravděpodobně „génus soc. síti“ Marek Prchal.

V tomto případě se pokusím uvádění konkrétních citací omezit, protože nejde skutečně o nic jiného než o jednu velkou utopii (či chvílemi dystopii). Po krátkém úvodu o tom, jak byl AB zklamaný z tradičních politiků a jak se rozhodl s tím musí něco dělat, je představena jeho vize České republiky v roce 2035. Tady pro jistotu zdůrazňuji. „To je vize na 18 let. To není náš program. Co se týče naší stávající pozice, neplánujeme žádné ústavní změny, žádné změny v justici, Parlamentu,“^{“22)} prohlásil „autor“ v Otázkách Václava Moravce. K těm ústavním změnám se ale ještě dostaneme.

Když čtete jednotlivé kapitoly této knihy, často si říkáte, že by to vlastně bylo docela dobré. Posuďte sami. Země s čistým ovzduším, která ekologicky zachází s vodními zdroji. Země, která je z 90% potravinově soběstačná. (I když tady možná přemýšlivějšího čtenáře napadne otázka, kdo by měl tyto potraviny zajišťovat. Agrofert?) Země, která je plně digitalizovaná a všechny doklady si vyřídíte snadno přes internet. Průměrný důchod se pohybuje ve výši 70% průměrné mzdy. Vymizela většina manuálních profesí. Škola, která je nastavená tak, že děti baví a pedagogové jsou dobře zaplacení, produkuje schopné lidi, kteří se perfektně dorozumí cizími jazyky a jsou připraveni se celý život učit. Jsou podporováni sportovci i umělci a budují se velká kulturní centra. Muzea a galerie jsou zdarma dostupné pro všechny. Celou zemi spojují rychlovlaky, ve městech nejsou zácpy, lidé znovu objevují krásu života na venkově, v přírodě...

V tomto výčtu by se dalo ještě dlouho pokračovat, ale tohle by pro ilustraci mělo stačit. Tento idylický svět však začíná dostávat trhliny. A teď nemluvím o tom, že pro mne osobně je třeba představa povinných pěti hodin tělocviku týdně ryze dystopickou záležitostí. Skutečná hrůza totiž člověka jímá při čtení o „inteligentních městech“. Nic proti samořídícím autům a o sebe se starajícím budovám. Jenže ty nepovažuji za to nejdůležitější. „Všechny počítače, ale i všechny fyzické věci a všechny procesy se začnou domlouvat samy mezi sebou. Přitom vezmou v úvahu, co si přeje každý člověk, jaké má plány i povinnosti. Města získají vlastní nervový systém a **lidí se stanou součástí nového celku stejně jako ulice nebo mobily**.“^{“23)}

A ještě jedna citace. „V inteligentním městě jen zadáte do tabletu svůj záměr: doktor a divadlo. Ke kterému lékaři chodíte a že máte malé děti, to inteligentní město dávno ví a zná váš diář. Pak vám to samo zorganizuje. Vybere den, kdy nemáte v práci důležité jednání. Objedná vás na odpoledne k lékaři a na večer opatří vstupenky do divadla, abyste nemuseli zajíždět do centra dvakrát. Rezervuje elektromobil na stanovišti ve vaší ulici, další pro cestu od doktora do divadla, další na cestu domů. Zařídí, abyste cestovali bez zdržení, povede vůz volnou trasou. Objedná místa k zaparkování. Zajistí dětskou opatrovnici. Nabídne vám, jestli nechcete ještě po představení rezervaci v kavárně. Sám už si člověk musí jenom vypít tu kávu.“²⁴) Taková komfortní verze státu z knihy *1984*. I když popravdě – proti lampám s Wi-Fi, ale zároveň senzory, které vás sledují na každém kroku a mohou dokonce samy přivolat policii²⁵), se zdá i Velký bratr jako neškodný amatér.

A odpověď na tyto výtky? „Společnost ale musí být dost silná a rozumná, aby ochránila osobní data a bezpečnost digitální sítě. Budeme muset být perfektně informovaní, abychom mohli kontrolovat politiky, média i firmy, jestli s námi nemanipulují.“²⁶) Nenecháme se manipulovat. Dobře, to se bude v národě, který volí do nejvýznamnějších ústavních funkcí jednoho lháře a podvodníka za druhým, určitě skvěle dařit. A jestli myslíte, že tady dystopická část končí, tak se bohužel pletete. Další významná kapitola se totiž věnuje kompletní proměně našeho ústavního řádu. Podle výroků předsedy vlády v OVM by tyto kroky neměly být realizovány v tomto volebním období. Co k tomu říká kniha? „Jsou to změny, o kterých musíme začít přemýšlet okamžitě.“²⁷)

Jak by měl tedy vypadat náš politický systém? Volilo by se jednokolovým většinovým systémem. Počet poslanců by se omezil na 101. „Kvůli přepracování by se sněmovna asi taky nezhroutila. Pokud si dobře pamatuju, dobrá polovina poslanců nikdy nic pořádného nenavrhl a neprosadila,“²⁸) píše se v knize. Parlamentu je potřeba upravit jednací řád, je neefektivní. A „zefektivnění“ pokračuje. „Co Senát? Údajná pojistka demokracie. Myslím, že voliči několikrát za sebou odpověděli dost srozumitelně. (...) Voliči o Senát nestojí.“²⁹) Pravomoci Senátu by měly připadnout z části prezidentu republiky a z části rozhodnutí lidu v referendu. Referendem mají být zavedeny i tyto ústavní změny.

„Nikdy by mě nenapadlo rušit politické strany.“³⁰) „Nechci rušit parlament, chci, aby dobře pracoval.“³¹) Tak to jsme si tedy oddychli. No, i když KSCM měla ve svém programu také spoustu věcí, které rozhodně nechtěla dělat. Tohle ale panu Babišovi skutečně podsouvat nehodlám. Mně připadají dostatečně dystopické všechny jeho ostatní návrhy na ořezání našeho ústavního systému a v konečném důsledku i naší demokracie. Někdo může zajisté prohlásit, že jsem jen zaujatá proti Andreji Babišovi. Většinový systém je přeci legitimní a známé i demokratické státy bez horní komory parlamentu, tak co se komu na tom nelíbí?

V případě, že by byly tyto změny zavedeny, by při stejném volebním zisku jako v říjnu 2017 získal Andrej Babiš (hnutí ANO 2011) 94 poslanců z navrhovaných 101.³²) S prostou i ústavní většinou v jednokomorovém parlamentu by pak jednobarevná vláda disponovala v zásadě neomezenou mocí. Ráda bych zde také upozornila na slova amerického historika Timothy Snydera obsažená v knize *On Tyranny: Twenty Lessons from the Twentieth Century* „3. Beware the one-party state. The parties that remade states and suppressed rivals were not omnipotent from the start. They exploited a historic moment to make political life impossible for their opponents. So support the multi-party system and defend the rules of democratic election.“³³).

Kapitoly o justici a bezpečnostních složkách také nepřinášejí příliš naděje. Digitalizace už najednou není mnohdy vítanou změnou a zrychlením úředních procedur, jak by si to představoval AB. Naopak, svou jednoduchostí mne nenechává klidnou. „Musíte se soudit – **žalobu podáte klidně přes internetovou aplikaci**. I z mobilu. Tam taky najdete všechny informace z procesu, protože spis bude digitální a uvidí do něj všichni účastníci.“³⁴) Ochočit si bezpečností složky (připomínám, že jejich ovládnutí ze strany KSCM odstartovalo události února 1948) bývá snazší než ochočit si justici, která je přeci jen méně závislá na vládě. „Aby to ale měla policie a žalobci lehčí, musí dostat lepší šanci zasahovat v justici.“³⁵)

A tajné služby (konkrétně je zmiňována ÚZSI, BIS a Vojenská rozvědka) zřejmě rovněž nefungují. „Myslím, že by proto všechny měly být přímo podřízeny vládě a premiérovi.“³⁶) Policie má být centralizovanější. „...vyšetřování korupce, finanční kriminality nebo organizovaného zločinu má být jednoznačně řízené z jediné centrály.“³⁷) A vůbec, přes všechny pasáže o tom, jak nejdůležitějšími politiky mají být starostové jednotlivých obcí, kniha jako celek prezentuje představu státní moci koncentrované do rukou jednobarevné vlády a jejího předsedy.

Všechny složky života by se měly postupně proměňovat v čistý byznys. Úředníci nebo lékaři by dostávali od lidí za práci od jedné do pěti hvězdiček. A ten, kdo by dostával hvězdiček málo by byl vyřazen ze systému.³⁸) Byznys by prorostl i do škol. Působili by v nich zaměstnanci firem. A z knihy vyplývá, že by studenti měli být připravováni na povolání ne podle toho, jaký obor by chtěli studovat, ale podle aktuálních potřeb na trhu práce. Povolání jako „religionista se znalostí malajštiny“³⁹) by měla být minimalizována. „Jinak by měly školy pracovat na objednávku.“⁴⁰)

Někde na hranici mezi utopií a dystopií se pohybuje i představa sdílené ekonomiky. Je popsána následovně: „Lidi budou brzy sdílet automobily, parkovací místa, byty a chaty. Budete si moci přivydělat tím, co umíte, nebo tím, co máte, bez jakékoli náročné administrativy. Budete moci každý měsíc dostávat nové hračky a ty zase vrátet. Nebo nebudete muset vařit, protože si objednáte jídlo od sousedky, která to umí skvěle.“⁴¹) Možná, že vše jen špatně interpretuji, ale zdá se mi, že nejde o nic jiného než o starý dobrý socialismus.

Muž, který se brání srovnání s propagátorem sloganu „America first“, chce také zemi, kde „značka ‚Czech Republic‘ je na prvním místě.“⁴²) Celá kniha vyvolává dojem, že od roku 1989 žijeme ve spálené zemi, kterou chce autor do roku 2035 proměnit v království snů. Na tyto myšlenky navazuje i oficiální program hnutí, kde se setkáme

mimo jiné i se svéráznou definicí demokracie, která však začíná dávat v kontextu této knihy smysl. „Dnes už máme zkušenosti a pokud nám dáte zase šanci, tak vám ukážeme, že vládu lze řídit úplně jinak, než to dosud předváděli tradiční politici. Chceme ukázat, že dokážeme být aktivní, hospodární a loajální zaměstnanci této skvělé rodinné firmy, která se jmenuje Česká republika, která patří vám. A po čtyřech letech jako akcionáři na valné hromadě rozhodnete, jestli jsme s ní nakládali efektivně a hospodárně. To je demokracie.“⁴³)

Kromě programu, který je ve své podstatě méně radikální zkratkou výše rozebrané knihy, se před volbami v roce 2017 objevila ještě Smlouva Andreje Babiše s občany ČR (byla rozeslána do schránek a otištěna na titulní straně „stranického“ deníku Metro). Z tohoto seznamu prázdných, populistických bodů bych chtěla přeci jen na jeden upozornit. „Budu Vám vždy naslouchat, zůstanu s Vámi v častém kontaktu tak jako doposud a budu se snažit řešit Vaše každodenní problémy.“⁴⁴) Připomíná to svým způsobem také utopický verš z biblické knihy Zjevení: „On jim setře každou slzu z očí a smrt už nebude, ani nářek ani křik ani bolest už nikdy nebude; neboť minulé věci pominuly.“⁴⁵) Oni se totiž suverénní všemocní vládci, kteří řeší každodenní starosti svého lidu, vyskytují jinak výhradně v dystopiích.

Někdo by mi mohl namítnout, že podobné pasáže se přeci dají najít v programu každé strany a není tedy spravedlivé vybrat si pouze hnutí ANO (a komunisty). Ten problém je, že jsem četla programy klasických opozičních stran (teď z toho tedy vynechávám dosti specifické hnutí SPD) a žádný z nich nemluví o nějaké výrazné změně našeho ústavního pořádku nebo o tom, že pokud se něco v naší zemi zásadně změní, bude všem zničehonic líp. Za všechny uvádím citaci z programu TOP 09. „Ústavní pořádek tvoří základ našeho právního systému. Proto se k němu musí přistupovat velice obezřetně. Jakékoliv změny ústavního pořádku budeme provádět pouze po důkladné diskusi odborné i laické veřejnosti a jen v případech, kdy bude změna skutečně potřebná a užitečná.“⁴⁶)

Nyní se konečně dostáváme k Bibli. Některé pasáže už tu byly zmíněny, ale přeci jen zatím nepodávají žádný souvislý obraz. Pravda je však taková, že ani v těch pro někoho utopických částech, které se mi podařilo dohledat, nenacházím nějakou jednotnou představu. Představa ideální budoucnosti, jak nám ji prezentují starozákonní spisy – zjednodušeně bychom ji mohli nazvat utopií židovskou – se zcela zásadně liší od utopických prvků, které najdeme v Novém zákoně – můžeme tu mluvit o utopii křesťanské. Většina starozákonních knih byla sepsána buď v době konce Judského království (jižní Izrael), nebo v době, kdy bylo celé území Izraele okupováno Babyloňany (později Peršany).

Dobové představy ideálního státu se tedy vztahovaly především k podobě Izraelského království v době krále Davida. Naděje jsou zde často spojovány právě s postavou Davidova následníka, který s Boží pomocí znovu dobude území Izraele a stane se novým mocným panovníkem, za jehož vlády se do země vrátí blahobyt a lid se znovu obrátí k uctívání Hospodina (v tomto směru typická je např. 9. kapitola proroka Zachariáše). Jediná pasáž, která se výrazněji vymyká klasické představě o mesiášské postavě krále válečníka je 53. kapitola knihy Izajáš.

S novým uspořádáním v Izraeli je spojena i obnova narušeného vztahu s Bohem. „Hle, přicházejí dny, praví Hospodin, kdy s domem Izraele a s domem Judy uzavřu novou smlouvu. Ne ovšem takovou smlouvu, jakou jsem uzavřel s jejich otci v den, kdy jsem je vzal za ruku a vyvedl je z Egypta – tuto mou smlouvu totiž porušili, ačkoli jsem byl jejich manželem, praví Hospodin. Nuže, toto je smlouva, kterou po těch dnech uzavřu s domem Izraele, praví Hospodin: Svůj zákon vložím do jejich nitra a napíšu jim ho na srdce. Budu jejich Bohem a oni budou mým lidem.“⁴⁷) Starozákonní utopické představy se přesto nesoustředí pouze na Izrael. Mluví se o tom, že zavládne mír v jednotlivých národech (Iz 11; 6-9) i mezi národy (Iz 2;4) a někdy bývá dokonce plaše zmiňováno, že se i okolní pohanské národy obrátí k Hospodinu (Iz 56).

Není žádným tajemstvím se křesťanská tradice si starozákonní očekávání nového davidovského krále spojuje s osobou Ježíše Nazaretského. A přece to byla právě tato představa mesiáše, krále a dobyvatele v jedné osobě, která komplikovala Ježíšovu situaci. Nezdá se, že by chtěl bouřit davy, je pro placení daní císaři (Mk 12;17), zpochybňuje zavedené zvyklosti, nechá se bez odporu vlastního i svých přívrženců zatknout a popravít a navíc neustále opakuje, že jeho království není z tohoto světa (Jan 18;36). To že má být nový David? Ona je totiž ta Ježíšova, ta novozákonní utopie úplně jiná. Není to už představa nějaké ideální budoucnosti. Tato „utopie“, pokud se dá o utopii skutečně mluvit, se projevuje bezprostředně teď a tady. „Čas se naplnil – Boží království je blízko. Čiňte pokání a věřte evangelium!“⁴⁸)

Ve stejném duchu mluví Pavlovy listy. „Kdo je v Kristu, je nové stvoření. Staré pominulo – hle, je tu nové! A to všechno je z Boha, který nás se sebou smířil skrze Krista a pověřil nás, abychom sloužili tomuto smíření. Bůh v Kristu uzavřel se světem mír!“⁴⁹) Je pravda, že evangelia (Mt 24, Mk 13, Lk 21) i Pavlovy epištoly jsou prosyceny zmínkami o konečném ustanovení Božího království na zemi a ještě větší důraz na toto kladou poslední kapitoly Zjevení Janova (zejména 21). Zjevení popisuje království v mnoha obrazech, Pavel zase mluví o nahrazení smrtelného těla nesmrtelným. A přesto nedostává toto království, snad kromě naprosté Boží přítomnosti, žádné konkrétní obrysy. Právě naopak. „Co oko nevidělo a ucho neslyšelo, co ani člověku na mysl nepřišlo, připravil Bůh těm, kdo ho milují.“⁵⁰)

Jakkoli skvěle a slibně, i když zároveň nejasně, tyto představy o konečném ustanovení Božího království zní, nejsou středobodem novozákonní utopické zvěsti. Ta začíná u velikonočního příběhu kříže a prázdného hrobu, u toho kdy umírá člověk starý a stává se z něj nový. Boží království je pak jako když žena vmísí kvas do tří měřic mouky a nechá vše prokvasit (Mt 13;33). Toto království se má naplňovat v tom, že se konkrétní lidé začnou řídit ve zcela konkrétních situacích a zcela konkrétních vztazích Ježíšovými zcela utopickými požadavky. Skutečně, přiznejme si, že to, jak si Ježíš představuje odpuštění (Mt 5) a vzájemnou lásku (Jan 13 a 14), to, jak Pavel popisuje ideální rodinné vztahy (Fil 3;17-25), správné církevní vedoucí

(1Tim 3) či solidaritu v církvi (2Kor 8; 13-15), není ničím jiným než utopií (kdo se o jejich plnění někdy pokoušel ví sám nejlépe).

Ale snad právě v tomto až utopickém nároku na každého jednotlivce se Bible tolik odlišuje od utopie politických programů. Možná, že ukazuje lidské jednání v nereálné podobě, ale neslibuje, že tu naši lidskou utopii za nás udělá svržení jedné vlády a nastolení jiné, zvolení jedné konkrétní politické strany. Neslibuje, že zničehonic bude líp. Naopak Ježíš (i apoštolské listy) mnohokrát mluví všech nesnázích, které ty, kdo se snaží být šířiteli tzv. dobré zprávy (řec. euangelion, evangelium) o království čekají. „Posílám vás jako ovce mezi vlky, proto buďte chytří jako hadi a nevinní jako holubice. Dejte si pozor na lidi, protože vás budou vydávat soudům a bičovat vás ve svých shromážděních. Kvůli mně vás povedou i před vládce a krále na svědectví pro ně a pro národy.“⁵¹⁾

Text, který snad nejlépe vystihuje kontrast novozákonní radostné zvěsti s předzvěstí nesnází, je dohromady přirovnává k porodu. „Amen, amen, říkám vám, že budete plakat a naříkat, ale svět se bude radovat. Budete se trápit, ale vaše úzkost se obrátí v radost. Když žena rodí, zakouší úzkost, protože přišla její chvíle. Poté, co porodí dítě, ale na trápení zapomene pro radost, že se na svět narodil člověk. I vy teď zakoušíte úzkost, ale až se znovu uvidíme, vaše srdce bude jásat radostí a tu radost vám nikdo nevezme. V ten den se mě nebudete ptát na nic.“⁵²⁾ I v tomhle lze bezpochyby spatřovat velký kus utopie, ale přece je tato utopie v něčem úplně jiná než ta, na jakou jsme zvyklí.

Biblická zvěst se liší také (a vlastně samozřejmě) tím, že se nastolení systému nadpozemsky dokonalého snaží dosáhnout za pomoci Boha, kterého považuje za nadpozemsky dokonalého. I když by se dalo spekulovat o tom, zda i někteří straníci nevnímají vůdce svých hnutí podobně. Mnou rozebrané programy (zejména Komunistický manifest) podobně jako Bible operují s tím, že to, k čemu směřují, představuje univerzální dobro. Ale může se zdát, že jsem stále neodpověděla na základní otázku. Je Bible utopičtější než politické programy?

Odpověď je, že je utopická jinak. Vlastně je k ní také potřeba přistupovat trochu jinak. Budou i lidé, kterým by se zdála být samotná otázka po utopičnosti Bible rouháním. Bible jakoby používala zcela jiný druh uvažování. Nepodléhá logice čísel, neustálé otázky vyrovnaného rozpočtu ji nezajímají, není omezená lidskými možnostmi. A přestože my často vnímáme spojení „utopická představa“ jako něco ryze negativního, jí to zřejmě ani nevádí, vlastně svou utopičnost sama uznává. Ú-topos, ne-místo. Není takovým „nemístem“ třeba právě království, které není z tohoto světa? (Jan 18, 36)

Z dějin a především 20. století si odnášíme nepříliš pozitivní zkušenost s tím, když se někdo pokusí svou utopickou představu realizovat. Snad i to je zdrojem dnešního odporu k ideálům, k představě jedné objektivní a univerzální pravdy. Slova Václava Havla o tom, že „Pravda a láska musí zvítězit nad lží a nenávistí,“ přetvořila naše doba v hanlivé označení „pravdoláskař“. Jakoby u boření totalitních režimů nestály často představy do stejné míry idealistické, ba dokonce utopické, jako u jejich vzniku (byť třeba při pádu Východního bloku spojené s neudržitelnou ekonomickou situací). A ani milion chybných představ o pravdě přeci nemůže vyvrátit její existenci. Vždyť, jak bychom jinak poznali, že jsou chybné? A jak bychom mohli bez vědomí pravdy odmítnout lež a život ve lži (a co jiného je nesvoboda než lež v širším významu toho slova)? V tomto smyslu lze také vnímat i zcela nenábožensky Ježíšova slova. „Poznáte pravdu a pravda vás vysvobodí.“⁵³⁾

Poznámky:

1) Erik Tabery, *Opuštěná společnost*, str. 48

2) Karel Marx a Bedřich Engels, *manifest komunistické strany*, str. 28

3) Tamtéž, str. 33

4) Tamtéž, str. 12

5) Tamtéž, str. 26

6) Tamtéž, str. 34

7) Tamtéž, str. 26

8) Tamtéž, str. 23

9) Tamtéž, str. 19

10) Tamtéž, str. 22

11) Tamtéž, str. 27

12) Tamtéž, str. 25

13) Iz 2:4 – B21

14) Karel Marx a Bedřich Engels, *manifest komunistické strany*, str. 21

15) Tamtéž, str. 22

16) George Orwell, *1984*, str. 155

17) http://www.totalita.cz/volby/volby_1946_05_02.php

18) http://www.totalita.cz/volby/volby_1946_05_01.php

19) Tamtéž

20) http://www.totalita.cz/volby/volby_1946_05_04.php

- 21) http://www.totalita.cz/volby/volby_1946_05_02.php
- 22) <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1126672097-otazky-vaclava-moravce/218411030500311> od 20 min.
- 23) Andrej Babiš, *O čem sním, když náhodou spím*, str. 200
- 24) Tamtéž, str. 201
- 25) Tamtéž, str. 198 a str. 201-202
- 26) Tamtéž, str. 202
- 27) Tamtéž, str. 133
- 28) Tamtéž, str. 130
- 29) Tamtéž, str. 131
- 30) Tamtéž, str. 132
- 31) Tamtéž, str. 132
- 32) <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1126672097-otazky-vaclava-moravce/218411030500311> od 30 min.
- 33) Timothy Snyder, *On Tyranny: Twenty Lessons from the Twentieth Century*, str. 26
- 34) Andrej Babiš, *O čem sním, když náhodou spím*, str. 115
- 35) Tamtéž, str. 111
- 36) Tamtéž, str. 268
- 37) Tamtéž, str. 267
- 38) Tamtéž, str. 35-37 a str. 76
- 39) Tamtéž, str. 157
- 40) Tamtéž, str. 157
- 41) Tamtéž, str. 38
- 42) Tamtéž, str. 280
- 43) <https://www.anobudelip.cz/cs/volby/program/>
- 44) <https://www.anobudelip.cz/smlouva/>
- 45) Zj 21;4 – B21
- 46) <https://www.top09.cz/proc-nas-volit/volebni-program/volebni-program-2017/6-moderni-stat-22531.html>
- 47) Jer 31; 31-33 – B21
- 48) Mk 1;15 – B21
- 49) 2Kor 5;17-19 – B21
- 50) 1Kor 1;9 – B21
- 51) Mt 10; 16-18 – B21
- 52) Jan 16; 20-23 – B21
- 53) Jan 8; 32 – B21

Zdroje:

- MARX, Karel a ENGELS, Bedřich. *Manifest komunistické strany*. Z německého originálu přeložil Ladislav Štola. Praha: Svoboda, 1974.
- BABIŠ, Andrej. *O čem sním, když náhodou spím*. Praha: 2017 ISBN 978-80-270-3448-2 (<https://www.anobudelip.cz/file/edee/2017/o-cem-snim-kdyz-nahodou-spim.pdf>)
- *Bible, překlad 21. století*. Praha: BIBLION, o. s., 2009 ISBN 978-80-87282-00-7
- TABERY, Erik. *Opuštěná společnost*. Praha: Paseka, s. r. o., 2017
- SNYDER, Timothy. *On Tyranny: Twenty Lessons from the Twentieth Century*. London: The Bodley Head, 2017 ISBN 9781473549296
- ORWELL, George. 1984. New York: Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company, 1977. ISBN 978-1-328-86933-3
- <https://www.anobudelip.cz/cs/volby/program/> [7.4.2018]
- <https://www.anobudelip.cz/smlouva/> [7.4.2018]
- http://www.totalita.cz/volby/volby_1946_05.php (http://www.totalita.cz/volby/volby_1946_05_01.php http://www.totalita.cz/volby/volby_1946_05_02.php http://www.totalita.cz/volby/volby_1946_05_03.php http://www.totalita.cz/volby/volby_1946_05_04.php) [7.4.2018]
- <https://www.top09.cz/proc-nas-volit/volebni-program/volebni-program-2017/6-moderni-stat-22531.html> [7.4.2018]
- <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1126672097-otazky-vaclava-moravce/218411030500311>